

JOENSUUN
KORKEAKOULUN KIRJAS

2 9 -06- 1981

politiikka

Julkaisija Valtiotieteellinen Yhdistys ry
Utgivare Statsvetenskapliga Föreningen rf

Päätoimittaja: Harto Hakovirta

Toimitussihteeri: Risto Lehtinen

SVEN LINDMAN OCH STATSKUNSKAPEN — NÅGRA ANTECKNINGAR*

D a g A n c k a r

Sven Lindman utnämndes den 24 december 1942 till professor i statskunskap med kommunalkunskap vid Åbo Akademi. Det var ingen för Akademien och för dess verksamhet och miljö främmande person som härigenom knöts till Akademiens professorskår. *Sven Lindmans* far, *Karl F. Lindman*, var professor i fysik vid Akademien och innehade långvariga uppdrag som dekanus och prorektor;¹ Åbo Akademi var därför ett naturligt och nära inslag i *Sven Lindmans* hem- och uppväxtmiljö. Han studerade vid Akademien, och avlade år 1932 fil.kand. examen; år 1937 disputerade han vid Akademien. Samma år utnämndes han till docent i statskunskap och därpåföljande år förordnades han att bestrida en professur i statskunskap med statistik — den litet besynnerliga ämnesbenämningen gick tillbaka på vissa då i kraft varande donationsarrangemang av tillfällig karaktär.² Trots att initiativ inte saknades för att efter professorsutnämningen locka honom till andra lärosäten förblev han Akademien trogen och verkade som professor där fram till emeriteringen år 1973. Åren 1946—53 var han Statsvetenskapliga fakultetens dekanus, åren 1948—54 var han Akademiens prorektor, åren 1957—62 var han dess rektor. Åren 1945—77 var han medlem av Handelshögskolans vid Åbo Akademi direktion; sedan år 1957 är han medlem av Stiftelsens för Åbo Akademi delegation. Efter sin pensionering blev han ordförande i Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, en institution som tillkommit på hans initiativ och tillskyndan, och sedan år 1978 är han Akademiens kansler, den första som valts ur den egna akademikretsen. *Lindman* är inte Åbo Akademi. Men han är Åbo Akademi i större utsträckning än någon annan person.

Att vi i dag vid Åbo Akademi avtäckert ett porträtt av *Sven Lindman* kan då synas som något mycket naturligt. Och visst är det naturligt. Men jag är

* Tal vid porträttavtäckning vid Åbo Akademi den 6 mars 1981.

illa rädd för att vi kanske ändå gör det med konvensans krav för ögonen, den konvens som bjuder att rektorer och kanslerer skall avporträtteras därför att de är rektorer och kanslerer. Konvensen är ju på sätt och vis en paradox. Universitetens främsta och högsta uppgift är att främja och bedriva vetenskaplig forskning; hyllningar av den art vi förrättar här i dag tillkommer i första hand dem som beklätt de högsta administrativa värven. Paradoxen kan lätt göras mindre paradoxal med hänvisningar till vad som är praktiskt möjligt och s.a.s. naturligt, men den tenderar nog framkalla perspektivskvethet. Detta gäller även i fallet Lindman. Lindman har som sagt varit Akademiens rektor. Han var säkert gärna rektor, och som många andra rektorer var han säkert en bra rektor. Lindman är som sagt nu Akademiens kansler. Han är säkert gärna kansler, och som många andra kanslerer är han en bra kansler. Men på dessa poster är han en av många, ett porträtt i raden av porträtt. Hans stora insats ligger på ett annat plan, det vetenskapliga.

*

Bra Böckers Lexikon konstaterar vid uppslagsordet Lindman, Sven: »Han har bl.a. skrivit om parlamentarismen i Finland».³ Formuleringen är mer träffande än den karakteriserade författaren kanske själv vill medge — det idéhistoriska arbetet om Johan Jacob Nordström karakteriserar Lindman själv i ett privatbrev »som det bästa jag skrivit och det där jag lagt ner min själ».⁴ I och för sig är detta kanske riktigt. Men det hindrar inte att Lindmans förnäma insatser som idéhistoriker i statsvetarsamfundets bedömningar har fått stå tillbaka för hans parlamentarismstudier. Det är företrädesvis i kraft av dem han intar sin plats i vår statsvetarkårs allra främsta led. »Yhtäältä hän etevimpänä asiantuntijana ja auktoriteettina pysytteli valtiotieteen 'suurissa kysymyksissä', valtiojärjestyksen kokonaisuudessa analysoiden ja tulkiten useissa tutkielmissaan parlamentarismia ja presidenttivallan yhdistelmää Suomen valtiosäännössä» — med dessa ord karakteriserar professor *Jaakko Nousiainen* i ett ännu otryckt manuskript Sven Lindmans insatser och orientering på 1950- och 1960-talen.⁵ Omdömet skriver man gärna under. Och det väcker samtidigt frågor; en är varför just skrifterna om parlamentarism kommit att stå i förgrunden. Såvitt jag kan se är det två omständigheter som här spelat in.

Den ena omständigheten framskyntar i det citat jag ovan anfört och den har att göra med relevans. Parlamentarism, presidentmakt, statsskick, det konstitutionella systemets funktionerande — dessa är nu en gång för alla större och viktigare politiska och samhällsliga problem än enskilda personers i och för sig intressanta tankemönster och föreställningsvärldar. Och den andra omständigheten har att göra med metod, eller kanske snarare med vetenskaps-syn. I Lindmans doktorsavhandling från år 1937, »Studier över parlamentarismens tillämpning i Finland», tilldrar sig nämligen två inslag ett särskilt intresse. Det ena är en beteendefokusering — Lindman s.a.s. går in i regeringsbildningens problematik via partisystemet och opererar med föreställningar

om partiet som aktör. Det andra är den systematiska sammanfattning av drag i regeringsbildningen varmed Lindman avslutar sin framställning; sammanfattningens ambition är uttryckligen att fastslå regelbundenheter. Inom ramen för en i övrigt historisk metod bryter Lindman här då på två sätt ny mark i finsk statskunskap — han studerar beteende och han söker i sitt studium regelbundenheter; han är på ett induktivt sätt orienterad mot empirisk teori.⁶ En samtida själsfrände hade Lindman i *Jussi Teljo* som vid denna tid och särskilt senare under 1940-talet skulle uppträda som behavioralismens och invarianssökandets vapendragare, ibland med tonfall som kunde irritera t.o.m. Lindman.⁷ För Teljo stannade brytningen med det gamla dock närmast på de programmatiska uttalandenas nivå, blott ansatsvis syntes den i hans egen forskning. För Lindman var det snarast tvärtom.

Den kultur som är förhärskande inom ett vetenskapssamfund blir ganska långt avgörande för synen på enskilda forskares insatser och betydelse. Kulturen kan givetvis byta skepnad och innehåll. Hänvisande till vad jag nyss sagt kunde jag våga påståendet att Lindman nu egentligen har förmånen att segla på två konjunkturvågor. Å ena sidan röner han uppskattning hos en yngre generation därför att han inte tvekat inför de stora frågorna, de som råkade i skymundan i statskunskapens nyligen överståndna behavioralistiska yra. Denna uppskattning kommer dock jämväl våra andra äldre statsvetare till del, och Lindman är såtillvida en av många. Men å andra sidan röner han nu uppskattning även därför att han nalkat sig de stora frågorna med en sådan systematik och målsättning för ögonen som först senare slagit igenom i finsk statskunskap. Och på denna punkt skiljer han sig från våra andra äldre statsvetare. Han förenar alltså, schematiskt uttryckt, det goda i det gamla med det goda i det nya. Detta hade man inte klart för sig på 1930- och 1940-talen när det gamla var nytt och det nya låg i framtiden, ej heller på 1950-talet när det gamla syntes mycket gammalt och det nya syntes mycket nytt. Det är under 1960- och 1970-talen som tidsperspektivet har låtit bilden klarna, det är nu som det gamla återfår nyhetens behag och det nya småningom blir gammalt. I denna brottnings mellan gammalt och nytt framstår Lindman alltmer som en förenande länk som i sin forskning vidarefört det gamla och låtit det berikas av det nya. Själv åser Lindman brottningen med en viss kluvenhet, där han å ena sidan offentligt försvarar det kvalitativa, det historicerande och det interpretativa, och å andra sidan i mer privata sammanhang ser sig tvungen erkänna att han innerst inne nog alltid upplevt naturvetenskaperna som de riktiga vetenskaperna.

*

En installationsföreläsning vid Åbo Akademi för några år sedan bar rubriken »Slumpen — vän eller fiende?» Temats relevans för hur våra öden och eftermälen formar sig kan Sven Lindman knappast bestrida. Vill vi nämligen besvara frågan hur Lindman kom att intressera sig för just de områden som

underbygger hans reputation, måste vi beakta slumpen och konstatera att den åtminstone ibland är mera vän än fiende. När Lindman i början av 1930-talet begav sig till Uppsala för att där bedriva postgraduala studier hade han ingen tanke på att studera just parlamentarism. Hans håg låg åt det idéhistoriska och det var hans avsikt att författa en doktorsavhandling om liberalismen i 1800-talets Finland.⁸ Hans lärare i Uppsala, professor *Axel Brusewitz*, hade dock helt andra planer för Lindman. Brusewitz var engagerad i ett stort forskningsprogram om parlamentarism, och i detta program var det i språkavseende svåråtkomliga Finland en lucka. Lindman innebar nu för Brusewitz en möjlighet att fylla luckan, och så var det bara för Lindman att lägga idéhistorien på hyllan och ge sig i kast med frågan om parlamentarismens tillämpning och utformning i Finlands då ännu ganska unga statsskick.

Det är allmänt omvittnat att Brusewitz var en god och framför allt entusiasmerande lärare — *Carl Arvid Hessler* anför i en minnesteckning ett omdöme av en av Brusewitz' elever, *Elis Håstad*, som menade att Brusewitz som lärare helt enkelt var »ett geni, föremål för sina lärjungars orubbliga beundran».⁹ Jag tror Lindman ganska långt underskriver detta omdöme. I professors i statskunskap ämbetsrum vid Akademien hänger två små fotografier, ett av Axel Brusewitz, ett av Sven Lindman. Det av Lindman har jag bett att få upphängt, det av Brusewitz har Lindman låtit hänga upp. Vad Brusewitz betytt för Lindman och dennes författarskap visas f.ö. även av en så evigt aktuell fråga som presidentmakten i Finland. Brusewitz företog år 1926 en resa till Finland för att genom personliga kontakter komplettera sin bild av parlamentarismens funktionerande här, och sina intryck sammanfattade han bl.a. i en karaktäristik av den finska presidenten som en regulator i det parlamentariska maskineriet. Denna iakttagelse blev en viktig inspirationskälla för Lindman, och i en lång rad av större och mindre skrifter har han under årens lopp — senast för två år sedan¹⁰ — utvecklat, preciserat och försvarat en modell för presidentmakten som kan ges etiketten »*pouvoir modérateur*» och som har Brusewitz' syn som en essentiell komponent. Jag föreställer mig att det är med ett visst mått av tillfredsställelse Lindman i dag ser modellen ge upphov till debatt och reformförslag, låt vara att han inte omfattar dem alla.¹¹

Ändå är det tveksamt hur långt en parallell mellan Brusewitz och Lindman sist och slutligen kan dras. Läraren inspirerade till ämnesval, gav infallsvinklar, och inskräpte vikten av ett realistiskt empiriskt angreppssätt. Men där läraren med sin utpräglat historiska vetenskapssyn var obenägen att gå mycket utöver empirisk rekonstruktion, vandrade eleven sin egen väg mot strängare systematik och generellare kategorier. Vandrigen mötte kanske inte alltid den bästa förståelse — det förtjänar nämnas att Lindmans doktorsavhandling ännu i spaltkorrektur var disponerad i termer av regeringstyper och att det var på inrådan av Brusewitz som Lindman ombröt beskrivningen av regeringsbildningen till att följa ett kronologiskt förlopp.¹² Något av avhand-

lingens karaktär av pionjärinsats på den systematiserande empirins område gick härigenom säkert förlorad.

I Lindmans egen lärargärning har funnits mycket litet rum för ett framhävande av en bestämd vetenskapssyn framom en annan. Hans inställning till sina längre hunna elever har präglats av en metodisk och metodologisk fördragsamhet, som väl åtminstone delvis har gått tillbaka på lärarens egen tvekan om i vilket läger han egentligen hör hemma. Pluralism har därför kommit att prägla statskunskapen vid Åbo Akademi med allt vad detta för med sig av gott och ont, och för handfast och bestämd handledning har Lindman varit främmande. Hans strategi har snarare varit att fånga upp begåvningar och se till att de beretts möjlighet att förkovra sig och gå vidare i sin vetenskap på sina egna villkor. I Åbo Akademis särskilt tidigare utomordentligt trånga resursram har strategin inte haft stort svängrum. Men den har dock låtit sig tillämpas. Två av Lindmans elever innehar nu professur vid Akademien.

*

Jaakko Nousiainen har i sitt här tidigare nämnda manuskript fäst sig vid att en professor i Stockholm i slutet av 1940-talet i en översikt för internationellt forum hade skrivit att statskunskap utövas i Skandinavien huvudsakligen i Sverige och de svenskspråkiga delarna av Finland. Skribenten kände, menar Nousiainen, för Finlands del endast det arbete som utfördes inom Åbo Akademi.¹³ Detta arbete stod då Sven Lindman för — han har själv i ett sammanhang beskrivit sin institution vid Akademien som scenen för en »enmansshow».¹⁴ Nousiainens iakttagelse illustrerar Akademiens särskilda ansvarspost inom Finlands språkmurmgärdade vetenskap, men den belyser även Sven Lindmans position. Under en lång tid var det huvudsakligen han som utåt porträtterade finsk statskunskap och gjorde en utländsk publik medveten om att disciplinen existerade även i Finland. Detta är ett väsentligt inslag i en stor insats, väl värd att hylla.

NOTER

¹ Det har sitt intresse att i förbigående notera att Sven Lindman i en rätt färsk artikel behandlat några drag i sin fars vetenskapssyn och vetenskapliga karriär. Se Sven Lindman, Karl F. Lindman och naturvetenskapen. *Finsk Tidskrift*, 1976, nr 1, ss. 21—30.

² Se härom W. E. Nordström, *Academia Aboensis Rediviva 1918—1968*. Ekenäs Tryckeri Aktiebolags Förlag, Ekenäs, 1968, ss. 397—399.

³ *Bra Böckers Lexikon*. Band 14, s. 284. Bokförlaget Bra Böcker Ab, Brepols (Belgien), 1979.

⁴ Brev från Lindman till författaren 24.6.1980. Fråga är givetvis om arbetet Johan Jacob Nordström. Hans samhällssyn och politiska personlighet. *Acta Academiae Aboensis, Humaniora*, Vol. XVI, 2, Åbo, 1948.

⁵ Jaakko Nousiainen, *Valtio-opillisen tutkimuksen ensimmäinen murros*. Manuskript, 1980, s. 50.

⁶ Se Dag Anckar, Staten som centralbegrepp: drag i tidigare finländsk statsvetardoktrin. *Politiikka*, 1975, nr 1, ss. 13—15. Liknande omdömen fälles i tex. Erik Allardt, *Suomalaisen sosiologian tutkimisesta* (ingår i Risto Allapuro m.fl., *Suomalaisen sosiologian juuret*, WSOY, Porvoo, 1973), s. 13 och Nousiainen, *op.cit.*, s. 44. — Försumlig i detta avseende är framställningen i Christoffer Grönholm, *Världsbilden i finländsk statskunskap. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut*, Nr 58, Åbo, 1980, ss. 140—142.

⁷ I en i och för sig uppskattande recension av Teljos arbete »Suomen valtiopöytäkirjat 1905—1908» begagnade Lindman 1951 tillfället att gå i polemik mot vissa programuttalanden från Teljos sida. Lindman ondgjorde sig bl.a. över att Teljo drog upp »en alltför skarp gränslinje mellan gammalt och nytt»; Teljos ironiserande karaktäristik av det typologiska författningsstudiet fann Lindman vara »inte så litet orättvis». Recensionen ingår i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1951, nr 3 (citaten s. 309).

⁸ Dag Anckar, Författning, parlamentarism, idéhistoria. Från 1930 till 1950 i finsk statskunskap. *Meddelanden från Statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi*, Ser. A: 151, 1980, ss. 21—22.

⁹ Carl Arvid Hessler, Axel Brusewitz. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1950, nr 5, s. 377.

¹⁰ Sven Lindman, Presidentens ställning. Fyra uppsatser och en efterskrift. *Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut*, Nr 45, Åbo, 1979.

¹¹ Sven Lindman, Presidentens ställning ännu en gång. *Finsk Tidskrift*, 1980, nr 5, ss. 238—243.

¹² Anckar, *op.cit.* (1980), s. 25.

¹³ Nousiainen, *op.cit.*, s. 7.

¹⁴ Sven Lindman, Åbo Akademi som forskningshärd. *Finsk Tidskrift*, 1978, nr 3—4, s. 122.